

ISSN 2307-8049 (PRINT)
ISSN 2663-2799 (ONLINE)
DOI 10.32999/KSU2307-8049

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
м. Івано-Франківськ

До 107-річчя Херсонського державного університету

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія:
ЮРИДИЧНІ НАУКИ
Випуск 5

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Стратонов Василь Миколайович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет, Україна

Відповідальний секретар:

Гавловська Аліна Олександрівна, кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Леоненко Максим Іванович, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права, Національний університет «Запорізька політехніка», Україна

Леоненко Тетяна Євгенівна, доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права, Національний університет «Запорізька політехніка», Україна

Маковій Віктор Петрович, кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін, Одеський державний університет внутрішніх справ, Україна

Манько Денис Григорович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет, Україна

Слінько Дмитро Сергійович, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових дисциплін, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Слінько Тетяна Миколаївна, кандидат юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Сотула Олександр Сергійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності, Херсонський державний університет, Україна

Спіцина Ганна Олександрівна, докторка юридичних наук, професорка, перший заступник директора, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз імені Заслуженого професора М. С. Бокаріуса», Україна

Шепітько Михайло Валерійович, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри кримінального права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Хуан Карлос Риофрйо Мартінез-Вілларба, доктор юридичних наук, професор, декан факультету права, Universidad de Los Hemisferios, Еквадор

Збірник наукових праць включено до наукометричної бази даних Index Copernicus (Республіка Польща)

**Затверджено відповідно до рішення вченої ради
Херсонського державного університету
(протокол від 21.11.2024 р. № 5)**

Реєстрація в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення:
Рішення № 2944 від 24.10.2024 (Ідентифікатор медіа R30-05621).

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька, болгарська, румунська.

Електронна сторінка видання – <http://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj>

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

Гавловська А. О., Томіліна Ю. Є. ПРАВОВИЙ ВИМІР СТИГМАТИЗАЦІЇ ЖІНОК.....5

Задорожня О. В. ЗБРОЙНИЙ ТА ВОЄННИЙ КОНФЛІКТ
ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....11

СЕКЦІЯ 2

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Бліхар М. М. ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА СУБ'ЄКТАМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ.....17

СЕКЦІЯ 3

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стратонов В. М., Дзюрбель А. Д. ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ У СТВОРЕННІ ПРОФІЛЯ ЗЛОЧИНЦЯ.....21

СЕКЦІЯ 4

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

Цуркан-Сайфуліна Ю. В., Бевчик А. В. СУДОВА ВЛАДА В УКРАЇНІ:
МІСЦЕ ТА РОЛЬ У ПОБУДОВІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....27

CONTENTS

SECTION 1

THEORY AND HISTORY OF THE LAW AND THE STATE; HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL DOCTRINES

Havlovska A. O., Tomilina Yu. Ye. LEGAL DIMENSION OF STIGMATIZATION OF WOMEN..... 5

Zadorozhnia O. V. ARMED AND MILITARY CONFLICT
AS A PHENOMENON OF MODERN SOCIETY.....11

SECTION 2

ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS; FINANCIAL LAW; INFORMATION LAW

Blikhar M. M. STATE CONTROL OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES:
ADMINISTRATIVE AND LEGAL PRINCIPLES OF ORGANIZATION AND FUNCTIONING..... 17

SECTION 3

CRIMINAL PROCEDURE AND FORENSIC SCIENCE; FORENSIC ANALYSIS; OPERATIVE INVESTIGATIVE ACTIVITY

Stratonov V. M., Dzyurbel A. D. USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE
AND INFORMATION OPPORTUNITIES IN CREATING A PROFILE OF A CRIMINAL..... 21

SECTION 4

JUDICIAL SYSTEM; PROCURACY AND ADVOCACY

Tsurkan-Saifulina Yu. V., Bevtsyk A. V. THE JUDICIARY IN UKRAINE:
PLACE AND ROLE IN BUILDING THE RULE OF LAW IN TODAY'S CONDITIONS..... 27

СЕКЦІЯ 1 ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 342.706-055.2:[364.614:316.647.82]
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-5-1>

ПРАВОВИЙ ВИМІР СТИГМАТИЗАЦІЇ ЖІНОК

Гавловська Аліна Олександрівна,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
в.о. завідувачки кафедри національного,
міжнародного права та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету
ahavlovska@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0002-7973-7560

Томіліна Юлія Євгенівна,
старша викладачка кафедри національного,
міжнародного права та правоохоронної діяльності
Херсонського державного університету
yutomilina@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0003-1127-2987

У даній статті **поставлено за мету** дослідження окремих аспектів правового виміру стигматизації жінок. Для досягнення задекларованої мети та отримання належних результатів **використано таку сукупність методів**: історико-правовий, системно-структурний підхід, методи формальної логіки, метод групування. **Результати та висновки такої діяльності**. Стигматизація як негативне соціальне явище проявляється через упереджене ставлення, ізоляцію та дискредитацію особи на основі уявних або реальних рис, формує негативні стереотипи у суспільстві, спричиняє соціальне виключення та дискримінацію, завдаючи шкоди правам індивідів чи груп. Передумовами розвитку стигматизації є наявність фіксованих стигматизованих установок у суспільстві, а причинами виступає т.з. стигма, відображає реакцію суспільства на відхилення від його норм та визначає місце і роль стигматизованої особи чи групи осіб у даному суспільстві. Одним із видів стигматизації є стигматизація за статтю що полягає у негативному ставленні, стереотипізації або упередженнях щодо осіб на основі їхньої статі та зумовлює розвиток гендерної дискримінації. Стигматизація жінок ґрунтується на історичних, культурних, релігійних, економічних та політичних факторах і проявляється у різних сферах суспільного життя (в сфері освіти та науки, працевлаштування, політики та громадянської діяльності, у сімейних відносинах та сфері репродуктивних прав жінок, в культурі і соціальних мережах та ін.).

Стигматизація жінок у різних сферах життя порушує їхні основоположні права та інтереси. Подолання стигматизації жінок у правовому вимірі полягає у створенні, впровадженні та ефективному застосуванні законодавства і політик, які гарантують рівні права жінок, захищають їх від стигматизації, а також сприяють зміні суспільних стереотипів. Правовий вимір боротьби зі стигматизацією жінок передбачає не лише формальне визнання рівності, але й активну роботу над усуненням стереотипів, забезпеченням доступу до правосуддя та створенням рівних можливостей у всіх сферах життя, а ефективність цього процесу залежить від тісної взаємодії між урядом, громадянським суспільством і міжнародними партнерами, що безперечно стане предметом наших подальших наукових досліджень.

Ключеві слова: права жінок, стигматизація, стигма, дискримінація, гендерна нерівність.

LEGAL DIMENSION OF STIGMATIZATION OF WOMEN

Havlovska Alina Oleksandrivna,
Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Acting Head of the Department of National,
International Law and Law Enforcement
Kherson State University
ahavlovska@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0002-7973-7560

Tomilina Yulia Yevgenivna,
Senior Lecturer at the Department of National,
International Law and Law Enforcement
Kherson State University
yutomilina@ksu.ks.ua
orcid.org/0000-0003-1127-2987

The purpose of this article is to research certain aspects of the legal dimension of the stigmatization of women. To achieve the declared goal and obtain the appropriate results, the following combination of methods was used: historical-legal, systemic-structural approach, methods of formal logic, grouping method. Results and conclusions of such activities. Stigmatization as a negative social phenomenon manifests itself through a prejudiced attitude, isolation and discrediting of a person based on imagined or real features, formulates negative stereotypes in society, causes social exclusion and discrimination, harming rights individuals or groups. Prerequisites for the development of stigmatization are the presence of fixed stigmatized attitudes in society, and the causes are the so-called stigma reflects society's reaction to deviations from its norms and determines the place and role of a stigmatized person or group of persons in this society. One of the types of stigmatization is gender-based stigmatization, which consists in negative attitudes, stereotyping, or prejudices against individuals based on their gender and leads to the development of gender discrimination. Stigmatization of women is based on historical, cultural, religious, economic and political factors and manifests itself in various spheres of social life (in the sphere of education and science, employment, politics and civic activity, in family relations and the sphere of women's reproductive rights, in culture and social networks, etc.).

Stigmatization of women in various spheres of life violates their fundamental rights and interests. Overcoming the stigmatization of women in the legal dimension consists in the creation, implementation and effective application of legislation and policies that guarantee the equal rights of women, protect them from stigmatization, and also contribute to the change of social stereotypes. The legal dimension of combating the stigmatization of women involves not only formal recognition of equality, but also active work on eliminating stereotypes, ensuring access to justice and creating equal opportunities in all spheres of life, and the effectiveness of this process depends on close cooperation between the government, civil society and international partners, which will undoubtedly become the subject of our further scientific research.

Key words: *women's rights, stigmatization, stigma, discrimination, gender inequality.*

Вступ. Стигматизація жінок є багатовимірним явищем, яке знаходить прояв у соціальної, економічній, політичній і правовій сферах, оскільки вона не лише обмежує можливості жінок у реалізації своїх прав, але й порушує принципи гендерної рівності, закріплені в міжнародних і національних правових актах. У сучасному світі, де декларуються рівні права та можливості для всіх, стигматизація жінок залишається суттєвим бар'єром для їхньої повноцінної інтеграції в суспільне життя. Актуальність теми зумовлена тим, що стигматизація жінок впливає на їхню участь у прийнятті рішень, доступ до освіти, працевлаштування, а також на реалізацію сімейних і репродуктивних прав. Стигматизація жінок є передумовою розвитку гендерної дискримінації, яка «є одним з проявів соціально-економічної диференціації населення, що зумовлює різні можливості самореалізації жінок та чоловіків у суспільстві» (Східне міжрегіональне управління Державної служби України з питань

праці, 2023). З огляду на сучасні тенденції розвитку прав людини та гендерної рівності важливо проаналізувати правовий аспект цього явища з метою його подолання. Особливої уваги потребує формування ефективного правового механізму захисту жінок від стигматизації в різних сферах суспільного життя.

У науковій літературі явище стигматизації жінок розглядається переважно в соціологічному та психологічному аспектах. Проте правовий вимір цієї проблеми залишається недостатньо дослідженим, особливо в контексті взаємодії міжнародного права та національних правових систем.

Метою статті є дослідження окремих аспектів правового виміру стигматизації жінок.

Для досягнення задекларованої мети та отримання належних результатів використано таку сукупність методів: історико-правовий, системно-структурний підхід, методи формальної логіки, метод групування. Результати та висновки такої діяльності.

1. Сутність стигматизації

Наука соціологія (зокрема, такі вчені як Г. Беккер, Р. Куїнні, Е. Лемерт, О. Тек та ін.), розглядає стигматизацію як негативне соціальне явище, яке характеризується такими ознаками, як: перенесення якостей групи на окремих її представників; ізоляція індивіда на підставі його несприятливих уявних чи дійсних індивідуальних рис; упереджене ставлення до об'єкта когнітивного процесу; динамічний процес знецінення особистості; дискредитація особи в колективній свідомості; відтворення структури влади, ієрархії та класовості; якісний показник включення до колективної свідомості негативних стереотипів; виступає проявом соціального виключення (ексклюзії) індивіда від домінуючих цінностей та норм; набуває форми зовнішньої стигми (по відношенню до чужої групи) та внутрішньої стигми (по відношенню до групи приналежності); може призводити до дискримінаційних дій, що в т.ч. завдає шкоди правам особи чи групи осіб; виражає причини, процес та результат упередженого, негативного ставлення до людини або групи людей; «виникає не в результаті активності індивіда, а з ініціативи домінуючих членів соціальної системи і виступає в якості символічної форми визначення соціального статусу людини» (Чутора М., 2011: 178) та ін.

Серед підходів до розуміння поняття «стигматизація» можна виділити наступні: «упереджене, негативне ставлення до окремої людини або групи людей, пов'язане з наявністю у неї (них) якихось особливих властивостей або ознак» (Чутора М., 2011: 178); «процес навішування негативних ярликів (стигм) аудиторії через наявність видуманих чи реальних дефектів, властивих певній людині чи групі осіб, результатом чого є упереджене ставлення до неї / них та відсутність готовності комунікувати на рівних» (Смирнова М.В., 2016: 10).

Передумовами розвитку стигматизації є наявність фіксованих стигматизованих установок у суспільстві, а причинами виступає т.з. стигма («фізична або соціальна ознака, що девальвує соціальну ідентичність індивіда, роблячи його непридатним для широкого соціального сприйняття») (Товщик С.А., 2014)), яка може проявлятися у формі фізичних вад, індивідуальних рис характеру, асоціальної поведінки, хвороби, належності до соціальних меншин інших соціальних, культурних, психологічних, економічних факторів тощо.

Термін «стигма» виник у давньогрецькі часи та означав тавро, яке ставили на шкірі рабів, злочинців та представників низьких прошарків населення для посвідчення їх низького соціального статусу. В ході історичного розвитку стигматизація ґрунтувалася на релігійних віруваннях та культурних нормах, теорії расизму та класизму, професійних категоріях і соціально-економічному статусі, а на сучасному етапі – на психологічних та соціальних аспектах. Стигма – це «умовний знак для соціального клеймування людей та реалізується в процесі соціальної стигматизації» (Чутора М., 2011: 178), відображає реакцію суспільства на відхилення від його норм та визна-

чає місце і роль стигматизованої особи чи групи осіб у даному суспільстві. Структура стигми складається із «мітки», стереотипів, пересудів, відокремлення і як результат відкритої форми стигматизації – дискримінації. Важливо відрізнити стигматизацію від дискримінації, яка проявляється у несправедливому та нерівному ставленні до особи на основі законодавчих та адміністративних рішень, враховуючи її певні характеристики (в т.ч. стать), порушує права людини та/або обмежує доступ до ресурсів чи можливостей, призводить до ігнорування потреб особистості чи групи осіб, заподіяння моральної та фізичної шкоди (наприклад, відмова у працевлаштуванні, наданні медичних послуг, відокремленні громадських послуг та ін.).

2. Стигматизації за статтю та її вплив на права жінок

Одним із видів стигматизації є стигматизація за статтю, що полягає у негативному ставленні, стереотипізації або упередженні щодо осіб на основі їхньої статі, та зумовлює розвиток гендерної дискримінації. Зокрема, стигматизація жінок ґрунтується на патріархальних цінностях та традиціях, які визначають жорсткий розподіл гендерних ролей, трактуванні жінок як підлеглих чоловікам у деяких релігійних громадах, укоріненні другорядної ролі жінок у суспільстві, упередження та дискримінація у професійній сфері, гендерній нерівності у доступі до можливостей та ресурсів, традицій та звичаях, спрощення трактування гендерних відмінностей жінок та чоловіків, меншому рівні економічної свободи жінок, недостатності або неефективності законодавства щодо захисту прав жінок, інтерпретації релігійних доктрин, які встановлюють нерівність між чоловіками і жінками та використанні релігійних норм для обмеження прав жінок у приватному та суспільному житті, історичну маргіналізацію жінок у соціальному та політичному житті та ін.

Стигматизація жінок проявляється у різних сферах суспільного життя, оскільки дана проблема має не лише сучасний вимір, але й історичний контекст, що сприяє її закріпленню в суспільній свідомості. Розглянемо окремі зауваженні сфери:

1. *Стигматизація жінок у сфері освіти та науки.* Розвиток прав жінок у сфері освіти є результатом багатовікової боротьби за гендерну рівність і доступ до знань. Так, протягом багатьох століть освіта жінок обмежувалася навчанням домашнім навичкам, елементам писемності та основам релігії, тільки у XV–XVI ст. жінок почали навчати літературі, мистецтвам та мовам, однак переважно для розвитку їхніх «соціальних чеснот», а в XIX ст. феміністський рух домогся відкриття перших шкіл для дівчат та вступу жінок до університетів. Проте наразі значна кількість країн у світі обмежує доступ жінок до права на освіту, що значно поглиблює гендерну нерівність, обмежує можливості жінки для працевлаштування, знижує її статус у суспільстві, призводить до ранніх шлюбів та материнства, високого рівня небажаної народжуваності, обмеженого доступу до медичних послуг, посилення гендерних стереотипів та перешкоджає розвитку

рівноправного суспільства, в т.ч. забезпечує збереження патріархальних структур, послаблення «голосу» жінки у прийнятті важливих рішень у громадські діяльності та політиці, ускладнює боротьбу з дискримінацією та насильством (наприклад, діти матерів без освіти мають менше шансів отримати якісну освіту, оскільки у сім'ях без освічених жінок навчання може бути недооцінене та ін.). Зокрема, у таких країнах, як Афганістан, Південний Судан, Нігерія та Пакистан, дівчаткам заборонено відвідувати середню школу та університети, або вони не мають змогу відвідувати школу через бідність, дитячі шлюбні і випадку досягнення періоду сексуальної зрілості та ін.

Стигматизація жінок у сфері освіти та науки проявляється у такому: жінок часто заохочують до «традиційно жіночих» сфер, таких як педагогіка чи соціальна робота, а не до точних чи природничих наук; роботи жінок-науковців часто сприймаються менш серйозно порівняно з роботами їхніх колег-чоловіків; сегрегація у навчанні; жінкам складніше отримати керівні посади в освітніх і наукових установах та виграти гранти необхідні для дослідження; очікується більше зусиль від жінок для доведення власної компетентності; низька представленість у STEM; тиск з боку членів сім'ї щодо виконання ролі «берегині сім'ї», ніж обрання освіти та/або кар'єри; успішні жінки в науці можуть стикатися з осудом суспільства, яке вважає їх надто «амбіційними» чи «нежіночними» та ін. Наприклад, відома науковця Марія Склодовська-Кюрі, попри дві Нобелівські премії, стикалася з стигматизацією та, як її результатом, дискримінацією через свою стать, що ускладнювало її доступ до викладання та проведення досліджень.

2. *Стигматизація жінок у сфері працевлаштування.* Слід зауважити, що, незважаючи на тривалий період боротьби жінок за право на працю та рівні умови праці із чоловіками (починаючи з «Декларації прав жінок та громадянськи» Олімпії де Гуж, змін у трудовому законодавстві, що стосувалися умов та тривалості праці, особливостей нарахування заробітної плати у другій половині XIX – першій половині XX ст., положення Статуту Ліги Націй та закінчуючи цілим рядом Рекомендацій і Конвенцій, спрямованих на захист трудових прав жінок), стигматизація у сфері працевлаштування проявляється у вигляді упередження щодо жінок як менш продуктивної та/або компетентної робочої сили, обмеження доступу до керівних посад через стереотипи про «емоційність» жінок, дискримінації жінок у заробітній платі та можливостях кар'єрного зростання, поширеності «скляної стелі», яка обмежує жінок у доступі до топових позицій у компаніях та ін. Наприклад, у відповідності до повідомлення Східного міжрегіонального управління Державної служби України з питань праці «Гендерна нерівність на ринку праці» (2023 р.) до найбільш розповсюджених гендерних стереотипів належать «Чоловік повинен забезпечувати родину, тому він повинен отримувати більшу заробітну плату, ніж жінка; жінки за природою менш орієнтовані на професійну діяльність,

більше орієнтовані на сім'ю, дітей; чоловік за своєю природою є значно кращим керівником, ніж жінка; жінки менш активні у пошуку роботи» (Східне міжрегіональне управління Державної служби України з питань праці, 2023).

3. *Стигматизація жінок у сфері політики та громадянської діяльності.* Стигматизація жінок у політичній і громадянській діяльності є довготривалою проблемою, яка значною мірою стримує участь жінок у прийнятті рішень та управлінні суспільством, що сформувалася в результаті ряду історичних, соціальних і культурних чинників. Так, до початку XX ст. жінки у більшості країн світу були позбавлені права голосу та можливості обіймати політичні і державні посади (наприклад, тільки у 1893 р. у Новій Зеландії жінки вперше отримали право голосу на основі закону, який дозволив їм брати участь у виборах до парламенту). Стигматизація жінок у сфері політики та громадянської діяльності проявляється у наступному: жінок-політиків часто критикують не за їхні дії чи програм; жінок частіше залучають до «соціальних» чи «гуманітарних» тем, тоді як «економіка» чи «оборона» асоціюються з чоловіками; у більшості країн світу жінки займають менш ніж 30% місць у законодавчих органах; жінки стають об'єктами фейкових новин, онлайн-цькування та гендерно мотивованих образ; жінок часто відсторонюють від прийняття рішень у громадянських організаціях, навіть якщо вони є засновницями чи активістками; участь жінок у протестах чи інших громадянських ініціативах може бути стигматизована як «непристойна» або «неприродна», жінки-активістки нерідко стикаються з погрозами, переслідуванням і навіть фізичним насильством та ін. Так, під час передвиборчої кампанії Хіларі Клінтон у 2016 р. часто з'являлися публічні заяви про те, що жінка не може бути ефективним лідером на посаді президента, а прем'єр-міністерка Нової Зеландії Джасінда Арден стикалася з питаннями щодо того, як вона поєднує роботу та материнство, що майже ніколи не ставлять чоловікам-політикам. На нашу думку, в Україні поширення стигматизація у сфері політики та громадянської діяльності в Україні є одним із ключових факторів порушення виборних прав жінок. Оскільки, за показниками Індексу гендерної нерівності/GlobalGenderGapIndex (Всесвітній економічний форум) у 2023 р., показники України в сфері участі жінок в процесах ухвалення рішень в політичному процесі, так, у парламенті частка жінок складає 21,2%, в уряді – 25%, депутатів обласних та місцевих рад – 29,8%, на посадах державних службовців категорії «А» – 31% (Ла Страда Україна, 2024).

Стигматизація жінок у сфері політики та громадянської діяльності призводить не тільки до обмеження виборних та громадських прав, але й зниження можливості повною мірою реалізувати свій потенціал у державному управлінні та недооцінки «жіночих» проблем, таких як домашнє насильство, гендерний розрив в оплаті праці тощо.

4. *Стигматизація жінок в сімейній сфері та сфері репродуктивних прав.* Стигматизація

жінок у сімейній сфері та сфері репродуктивних прав є складним соціальним явищем, яке формується під впливом гендерних стереотипів, культурних традицій, соціально-економічних чинників та недостатнього рівня правової культури. Ключовими аспектами стигматизації в цій сфері є: у багатьох культурах жінкам нав'язується роль матері й домогосподарки (в Україні «берегині роду» як один з ідеалів української нації, який тривалий час використовувався у політичних гаслах та програмах багатьох політичних та патріотичних організацій), що обмежує їхню свободу вибору щодо кар'єри чи іншого способу самореалізації; соціальний осуд обрання жінкою безшлюбного життя та життя *childfree*; стигма щодо обговорення проблем домашнього насильства чи звернення за допомогою жінок-жертв насильства; осуду або навіть кримінального переслідування за рішення жінки перервати вагітність; жінки, які не мають дітей з різних причин (медичних чи особистих), часто стигматизуються як «неповноцінні» або «егоїстичні»; використання допоміжних репродуктивних технологій (сурогатне материнство та ЕКО) також може викликати упереджене ставлення; жінки, які самостійно виховують дітей, стикаються з соціальними та економічними викликами, посиленими стигматизацією їхнього статусу; засудження позашлюбних статевих зв'язків жінки (наприклад, стигматизація звичини чи жінки у випадку позашлюбних зв'язків чи уявної такої поведінки в Пакистані, Іраку, Індії, Бангладеш, Йорданії може призвести до т.з. «вбивства честі») та ін. Так, стигматизація жінок, які відмовляються від практики жіночого обрізання (*Female Genital Mutilation*), є серйозною проблемою в таких країнах, як: Сомалі (найвищий рівень, понад 90% жінок були піддані жіночому обрізанню), Єгипет, Судан, Ефіопія, Малі, Чад, Сенегал, Ємен, Індонезія, емігрантські громади в Європі та США. Відмова від *Female Genital Mutilation* може викликати сильний тиск з боку родини, громади та навіть спричинити соціальну ізоляцію, що може призвести до відстороненні від участі жінок у релігійних та культурних подіях, неможливості укласти шлюб та ін. (Гавловська А.О., Малгожата Е. Ш., Дегтяренко М.А., 2023). У США після касування рішення у справі *Roe v. Wade* (2022) обмежено доступ до абортів у низці штатів (Government&Politics, 2022).

5. *Стигматизація жінок в сфері культури та соціальних мережах.* Стигматизація жінок у сфері культури та соціальних мережах є глобальною проблемою, яка проявляється через гендерні стереотипи, сексизм, обмеження свободи самовираження та критику, спрямовану на поведінку, зовнішність чи переконання жінок. Проявами стигматизації жінок в сфері культури може бути такі: жінки часто зображують у культурних продуктах як пасивних персонажів, що підкоряються чоловікам; надмірний акцент на зовнішності та сексуальності жінок, що знижує цінність їхнього інтелекту чи інших досягнень; жінки-авторки, художниці або активістки, які створюють роботи на «непопулярні» теми, часто стають об'єктами цькування чи бойкотів, жінки

недостатньо представлені в ролях керівників у культурній сфері; контракти в даній сфері у значній кількості випадків забороняють жінкам укладати шлюб чи народжувати дітей та ін. Часто соціальні мережі стають простором, де стигматизація набуває гостріших форм через анонімність і масовість комунікації. Зокрема, проявами такої стигматизації можуть бути: *body shaming* (критика зовнішності жінок незалежно від відповідності «стандартам краси»), сексуалізовані напади, «материнський шеймінг» (осуд матерів за стиль виховання дітей або їхній спосіб життя), стигматизація успіху жінок-лідерок, тролінг і кібербулінг на феміністичні або соціальні теми, які піднімають жінки та ін. Наприклад, справа «*Sanchez v. France*» (2021) поставила питання відповідальності за некоректні висловлювання у соціальних мережах щодо жінок (Офіс Ради Європи в Україні, 2022).

Стигматизація жінок у різних сферах життя порушує їхні основоположні права, закріплені міжнародними документами, такими як: Загальна декларація прав людини, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конституція України та ін., обмежуючи їхній особистісний розвиток, свободу вибору та участь у різних сферах життя. Зокрема, до таких прав відносяться: право на свободу самовираження, право на рівний доступ до культурних благ і участь у культурному житті, право на захист честі та гідності, право на особисту автономію та свободу вибору, право на шлюб за взаємною згодою, право на охорону здоров'я, право на захист від насильства, право на участь у державному управлінні, право на рівний доступ до громадянських і політичних прав, право на недискримінацію за ознакою статі, право на рівну оплату праці за рівну роботу та справедливі умови праці, право на захист від дискримінації при працевлаштуванні, право на освіту, право на рівний доступ до науки, право на участь у дослідженнях і рівне визнання досягнень та ін.

Висновки. Стигматизація як негативне соціальне явище проявляється через упереджене ставлення, ізоляцію та дискредитацію особи на основі уявних або реальних рис, формулює негативні стереотипи у суспільстві, спричиняє соціальне виключення та дискримінацію, завдаючи шкоди правам індивідів чи груп. Передумовами розвитку стигматизації є наявність фіксованих стигматизованих установок у суспільстві, а причинами виступає т.з. стигма, відображає реакцію суспільства на відхилення від його норм та визначає місце і роль стигматизованої особи чи групи осіб у даному суспільстві. Одним із видів стигматизації є стигматизація за статтю, що полягає у негативному ставленні, стереотипізації або упередженнях щодо осіб на основі їхньої статі та зумовлює розвиток гендерної дискримінації. Стигматизація жінок ґрунтується на історичних, культурних, релігійних, економічних та політичних факторах і проявляється у різних сферах суспільного життя (в сфері освіти та науки, працевлаштування, політики та громадянської діяльності,

у сімейних відносинах та сфері репродуктивних прав жінок, в культурі і соціальних мережах та ін.). Стигматизація жінок у різних сферах життя порушує їхні основоположні права та інтереси. Подолання стигматизації жінок у правовому вимірі полягає у створенні, впровадженні та ефективному застосуванні законодавства і політик, які гарантують рівні права жінок, захищають їх від стигматизації, а також сприяють зміні суспільних стереотипів. Правовий вимір боротьби зі стигматизацією жінок передбачає не лише формальне визнання рівності, але й активну роботу над усуненням стереотипів, забезпеченням доступу до правосуддя та створенням рівних можливостей у всіх сферах життя, а ефективність цього процесу залежить від тісної взаємодії між урядом, громадянським суспільством і міжнародними партнерами, що, безперечно, стане предметом наших подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гендерна нерівність на ринку праці. Східне міжрегіональне управління Державної служби України з питань праці. URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/gender-na-nerivnist-na-rynku-pratsi/> (дата звернення: 10.10.2024)
2. Чутора М.В. Стигматизація: сутність, види, причини виникнення. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / [редкол.: Козубовська І.В. (гол. ред.) та ін.]. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. Вип. 20. С. 177–180.
3. Смирнова М.В. Засоби стигматизації в сучасних українських медіа : автореф. дис. ... канд. наук із соц. Комунікацій : 27.00.01. Київ, 2016. 18 с.
4. Товщик С.А. Стигматизація (stigmatization). *Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект* : [колективна монографія] / кол. авт., за заг. ред. проф. Н. А. Сейко; відп. ред. Н.П. Павлик. 2014.
5. Однакові, але не рівноправні: час покласти край гендерній нерівності! *Ла Страда Україна*. URL: <https://la-strada.org.ua/articles/odnakovi-ale-ne-rivnopravni-chas-poklasty-kraj-gendernij-nerivnosti.html> (дата звернення: 08.10.2024).
6. Гавловська А., Малгожата Е.Ш., Дегтяренко М.А. Звичаї, традиції і практики нанесення жінкам та дівчатам тілесних ушкоджень. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»: зб. наук. праць* / гол. ред. Стратонов В.М. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 3. С. 36–42. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2023-3>.
7. *Roe v Wade Overturned: WhatItMeans, What'sNext/ Government&Politics*, June 29, 2022. URL: <https://www.american.edu/cas/news/roe-v-wade-overturned-what-it-means-whats-next.cfm> (дата звернення: 10.10.2024).
8. Рішення ЄСПЛ у справі «Санчес проти Франції». *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/freedom-of-expression-on-social-media-ecthr-judgement-in-case-of-sanchez-v-france-is-translated-into-ukrainian> (дата звернення: 09.10.2024).

REFERENCES:

1. Henderna nerivnist na rynku pratsi [Gender inequality in the labor market]. Skhidne mizhrehionalne upravlinnia Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z pytan pratsi URL: <https://smu.dsp.gov.ua/news/genderna-nerivnist-na-rynku-pratsi/> [in Ukrainian]
2. Chutora M.V. Styhmatyzatsiia: sutnist, vydy, prychny vynyknennia [Stigmatization: essence, types, causes of occurrence]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Serii: Pedagogika. Sotsialna robota* / [redkol.: Kozubovska I.V. (hol. red.) ta in.]. Uzhhorod: Vydavnytstvo UzhNU «Hoverla», 2011. Vyp. 20. S. 177–180. [in Ukrainian]
3. Smyrnova M.V. Zasoby styhmatyzatsii v suchasnykh ukrainskykh media [Means of stigmatization in modern Ukrainian media]. *avtoref. dys. ... kand. nauk iz sots. komunikatsii: 27.00.01*. Kyiv, 2016. 18 s. [in Ukrainian]
4. Tovshchik S.A. Styhmatyzatsiia (stigmatization). *Entsyklopediia prav liudyny: sotsialno-pedahohichniy aspekt* [Encyclopedia of human rights: socio-pedagogical aspect]: [kolektyvna monohrafiia] / kol. avt., za zah. red. prof. N. A. Seiko; vidp. red. N.P. Pavlyk. 2014. [in Ukrainian]
5. Odnakovi, ale ne rivnopravni: chas poklasty kraj gendernii nerivnosti! [Equal, but not equal: it's time to put an end to gender inequality!]. *La Strada Ukraina*. URL: <https://la-strada.org.ua/articles/odnakovi-ale-ne-rivnopravni-chas-poklasty-kraj-gendernij-nerivnosti.html> [in Ukrainian]
6. Havlovska A., Malhozata E. Sh., Dehtiarenko M. A. Zvychai, tradytsii i praktyky nanessenia zhinkam ta divchatam tilesnykh ushkodzen [Customs, traditions and practices of inflicting bodily harm on women and girls]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii «Yurydychni nauky»: zb. nauk. prats / hol. red. Stratonov V.M. Kherson: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2023. Vyp. 3. S.36-42* URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2023-3> <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/383/351> [in Ukrainian]
7. *Roe v Wade Overturned: WhatItMeans, What'sNext/ Government&Politics*, June 29, 2022. <https://www.american.edu/cas/news/roe-v-wade-overturned-what-it-means-whats-next.cfm> [in English]
8. Rishennia YeSPL u spravi «Sanches proty Frantsii» [Decision of the ECtHR in the case «Sanchez v. France»]. *Ofis Rady Yevropy v Ukraini*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/freedom-of-expression-on-social-media-ecthr-judgement-in-case-of-sanchez-v-france-is-translated-into-ukrainian> [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 20.10.2024
The article was received 20 October 2024